

Vyznejte se V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

Nejběžnější životní situace z pohledu občanského práva

JUDr. Ludvík Ševčík, ml., Mgr. Michal Kincl, Mgr. Robert Pšenko, Mgr. Eliška Wellech

JUDr. Ludvík Ševčík ml.

Mgr. Michal Kincí

Mgr. Eliška Wellech

Mgr. Robert Pšenko

Vyznejte se v novém občanském zákoníku

Nejběžnější životní situace z pohledu občanského práva

BizBooks

Brno

2013

Vyznejte se v novém občanském zákoníku

Nejběžnější životní situace z pohledu občanského práva

JUDr. Ludvík Ševčík ml.

Mgr. Michal Kincl

Mgr. Eliška Wellech

Mgr. Robert Pšenko

Obálka: Ivana Jakubcová

Sazba: Martina Mojzesová

Odpovědná redaktorka: Martina Skovajsová

Technický redaktor: Jiří Matoušek

Objednávky knih:

www.albatrosmedia.cz

eshop@albatrosmedia.cz

bezplatná linka 800 555 513

ISBN 978-80-265-0071-1

Vydalo nakladatelství BizBooks v Brně roku 2013 ve společnosti Albatros Media a. s.
se sídlem Na Pankráci 30, Praha 4. Číslo publikace 17891.

© Albatros Media a. s. Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být kopírována a rozmnožována za účelem rozšiřování v jakékoli formě či jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu vydavatele.

1. vydání

ALBATROS MEDIA a.s.

Obsah

Předmluva	7
Osobo, kdo jste?	9
Složitá osobnost pana Alberta	11
Radujte se ze své svéprávnosti, dokud můžete!	12
Osoba z práva stvořená – osoba právnická	15
Název a sídlo právnické osoby	15
Je libo ochranu osobnosti?	18
Nomen omen a náležitá úcta	20
Čest, vážnost a důstojnost – pojmy nejen z doby romantismu	21
Podoba a soukromí aneb fotíte se rádi?	22
Manželství a rozvod	24
Co je to manželství?	24
Snoubenci nemusejí ani mluvit	25
Světský, nebo církevní sňatek?	25
Práva a povinnosti manželů	26
Manželství, o němž se vám může jen zdát	30
Manželské majetkové právo	34
Rozvedte se co nejdříve	39
Za domácí násilí bezdomovcem až na šest měsíců	44
Rodič a dítě	45
Být, či nebýt dítětem?	45
Jablko nepadá daleko od stromu. Ale od jakého?	46
Je lepší být dítětem, či rodičem?	49
Rodičovská odpovědnost	50
Vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi aneb kdo koho musí déle živit?	61
Jak se bude jmenovat?	65
Dědění	66
Kdo je kdo aneb o čem to dědění vlastně je?	66
Musím být dědicem?	67
Pro jistotu vyřeším své věci	72
Závěť	73
Dědická smlouva	83
Odkaz	85
Dědíme ze zákona	92
Kdo nahradí dědice?	95
Měl více dluhů než majetku, musím to teď platit?	96

Nemovitosti.....	99
Vlastnictví nemovitosti – radost, či břímě?	99
Absolutní vlastnictví	100
Trocha latiny nikomu neublíží aneb ius possidendi	101
Co vše může člověk vydržet	103
Rozhrada není zahrada	104
Cesta je nezbytná	104
Jak se stát vlastníkem nemovitosti	105
Jak se může vlastník bránit?	106
Stavba a právo stavby	107
Podílové spoluvlastnictví	110
Byt, či nebyt?	114
Katastr nemovitostí jako základní informační zdroj	118
Smlouva? My žádnou smlouvu nemáme	120
Poctivost a opatrnost	121
Můžu je uzavřít i já?	121
Návrh	123
Přijetí návrhu	128
Vznik smlouvy	129
Změny smlouvy	134
Zánik smlouvy	136
Smlouva darovací	141
Vánoce společenskou úsluhou?	141
Uzavření smlouvy	142
Není dar jako dar	142
Mohu darovat cokoliv?	143
Vrácení daru	143
Smlouva kupní	145
Jak poznám kupní smlouvu?	146
Práva a povinnosti smluvních stran	146
Jak tedy uzavřu kupní smlouvu?	147
Raději písemně	151
Nabytí vlastnického práva	151
Co ještě může být v kupní smlouvě	154
Další vedlejší ujednání	159
Je to ještě v záruce?	162
Smlouva o dílo	168
Jak ale smlouvu o dílo poznám?	168
Uzavřel jsem smlouvu o dílo. Co musím udělat?	169
Jak uzavřít smlouvu o dílo – co je podstatné	170
Ostatní náležitosti	171
To samo...	176

Bacha, kontrola...!	177
Jiná ujednání	177
Nájem bytu.....	178
Já mám byt, oni chtějí bydlet, tak se dohodneme	178
Máme smlouvu, kdy se můžu nastěhovat?	181
Peníze jsou základ aneb nájemné a jiné platby	182
Užívání bytu, opravy a jiné úpravy	184
Podnájem	186
Přechod nájmu bytu v případě smrti nájemce	187
Skončení nájmu bytu	188
Náhrada škody a bezdůvodné obohacení	191
Majetková újma neboli škoda	191
Nemajetková újma	193
Prevence a možnost předem omezit odpovědnost za škodu	194
Situace vylučující protiprávnost	196
Zvláštní případy vzniku škody	198
Jak odčinit způsobenou škodu	202
Bездůvodné obohacení	205
Slovníček pojmů	208
O autorech.....	211
Rejstřík	213

Předmluva

Odvážné čtenářky a čtenáři,

vysvětlit složitě jednoduchou věc dokáže téměř každý. Učinit opak, tedy jednoduše podat věc složitou, to bývá obtížné. Přesto jsme se této výzvě rozhodli jít vstříc a předkládáme knihu, která by snad mohla dokazovat, že občanské právo je nejen o občanovi, ale také pro něj. Všichni autoři jsme profesionální právníci a víme, že právo je obecně vnímáno jako složitá problematika. Ba dokonce tak složitá, že bez právníka jí mnohdy nelze porozumět. A cítíme, že to není zcela v pořádku.

Pokud se má právo plně uplatnit, musejí být aspoň jeho základy (občanské právo) pochopitelné i pro „neprávníka“.

Nový občanský zákoník (nebo jak budeme dále ve zkratce uvádět NOZ), který byl ve Sbírce zákonů České republiky vyhlášen pod číslem 89/2012, obsahuje 3 080 paragrafů. Nemáme v úmyslu podávat v této knize úplný výklad nového občanského zákoníku. Naším cílem je napomoci právním neprofesionálům seznámit se s novou úpravou tak, aby je četba neodradila. Měla by je naopak přesvědčit, že občanské právo je určeno pro každého a nemusí být nepochopitelné, nesrozumitelné či prosté humoru. Vždyť vzešlo ze života, a ten takový jistě není.

V této knize vám co nejjednodušeji přiblížíme základní oblasti občanského práva, s nimiž se můžete každodenně setkávat. Občas nějaký odborný termín použijeme, ale srozumitelně ho vysvětlíme. Slibujeme, že podobnými výrazy budeme šetřit.

Texty vycházejí z aktuální podoby NOZ. A i když dojde k jeho úpravám, bude naše knížka smysluplná, protože jsme se vyhnuli zbytečným podrobnostem a také jsme vynechali části, kde se případné změny dají předvídat.

Pro přehlednost uvádíme, že pokud v této knize budeme mluvit o občanském zákoníku, půjde právě o NOZ, tedy zákon č. 89/2012 Sb. Pokud budeme chtít mluvit o starší právní úpravě (účinné až do konce roku 2013), zdůrazníme to.

S ohledem na časté změny našich právních předpisů je také nutné uvést, že text této knihy vychází z právního stavu ke dni 31. ledna 2013.

Osobo, kdo jste?

Nejprve něco trochu nesrozumitelného, ale když to vydržíte, vše se vysvětlí: Jedině subjekty právních vztahů mohou nabývat práv a povinností a svým jménem nárokovat jejich vynucení státní mocí. Již tradičně nás rozděluje NOZ na osoby fyzické a právnické. I když se v textu zákona setkáme s obraty jako spotřebitel či podnikatel, téměř vždy se jedná o některou z uvedených osob. Ovšem ne vždy mohou taková speciální označení osob nabývat podob osoby fyzické či právnické. Na druhou stranu nikoliv všechno, co jako osoba vypadá, osobou v právním smyslu je. Pojďme si uvedený rébus osvětlit na příkladech.

Příklad

Pan Halfar vlastní nákladní vůz, kterým za úplatu přepravuje zásilky. Protože se nechce dopustit spáchání trestného činu nedovoleného podnikání, nechal si na své jméno vystavit průkaz živnostenského podnikání. Tím se tedy stal osobou samostatně výdělečně činnou (odtud oblíbená zkratka OSVČ) a současně podnikající fyzickou osobou. Pan Halfar se stal podnikatelem.

Avšak po roce ježdění křížem krážem po republice si pan Halfar uvědomil, že ho na stará kola již řízení nákladáku zmáhá. Přizval tedy pana Bertsche a hlavně jeho kapitál k založení obchodní společnosti BELFAR SPED, s. r. o. Nyní má vystavený průkaz živnostenského oprávnění jmenovaná společnost, která je podnikající právnickou osobou. Ačkoliv by tedy hospodští známi o panu Halfarovi řekli, že je podnikatelem, když má onu účast na společnosti, v právní mluvě již podnikatelem není.

Do roka a do dne vydělal pan Halfar jako jednatel a společník obchodní společnosti BELFAR SPED, s. r. o., dostatek peněz, aby si pro radost koupil nějakou zbytnou věc. Již léta pomýšlel na terénní čtyřkolku. Její koupí se stal jako fyzická osoba spotřebitelem. Kdyby však uvedenou zbytnost zakoupila jeho společnost, spotřebitelem by být nemohla, neboť titul spotřebitele náleží toliko osobám fyzickým. A tak jestliže bylo vozítko objednáno třeba přes e-shop, může pan Halfar do čtrnácti dnů ode dne jeho převzetí od kupní smlouvy bez udání důvodu odstoupit, protože se těší výsostnému označení spotřebitel. Kdyby tentýž stroj zakoupila společnost BELFAR SPED, s. r. o., nemohla by takové výhody jako právnická a ještě k tomu podnikající osoba využít.

Pan Bertsch chce dělat business také se slečnou Novákovou, která je účetní. Založili tedy podle ustanovení § 2716 NOZ společnost, která bude vést účetnictví jiným za úplatu. Kamarádky v kavárně tvrdily slečně Novákové, že nyní se tedy musí podepisovat jako Nováková, s. r. o. Slečna Nováková je však poučila, že společnost podle NOZ je něco jiného než obchodní společnost třeba s ručením omezeným. Při závěrečném likéru pak vysvětlila, že společnost vůbec není osobou v právním smyslu slova, a tak je to právě ona, kdo má vystavený živnostenský průkaz a je ve skutečnosti podnikatelem.

Pozor!

Jedině subjekty právních vztahů mohou nabývat práv a povinností a svým jménem nárokovat jejich vynucení státní mocí.

Samostatnou kapitolou je postavení státu v právních vztazích. Zda je stát osobou a zda se může tedy zavazovat, bude zájmat například zájemce o koupi neupotřebitelného armádního majetku. Pokud stát prodá řekněme takový znehodnocený obrněný transportér nadšenci do vojenské historie, pak se jedná o soukromoprávní transakci. Jestliže stát sám jedná v soukromoprávní oblasti, je považován za právnickou osobu. Speciální právní úprava pak stanoví, jakým způsobem stát jedná. Na druhou stranu, jestliže stát povolá stejného zánice vojenské historie do zbraně v rámci všeobecné mobilizace ve válečném stavu, již se nejedná o soukromoprávní vztah, nýbrž o vztah čistě mocenský, veřejnoprávní.

Příklad

Jednorozční dobrovolník Marek si ve válce nemohl zabalit zbytek komisárku do tornistry a jít po svých domů, neboť by ho oprátka neminula. Stát zde vystupuje jako vrchnost. Kdyby mu však stát po válce chtěl vnutit prodej vysloužilé polní kuchyně, nikdo by ho ke koupi nemohl donutit, neboť v soukromoprávních vztazích jsou si osoby rovny.

Stejně jako naše konání na tomto světě není procházkou růžovým sadem, i stát tíží odpovědností za jeho protiprávní činy. V právním slangu hovoříme o tzv. deliktní způsobilosti. Jestliže stát způsobí škodu v soukromoprávní oblasti, bude povinován tuto škodu nahradit dle NOZ. Ale pokud stát způsobí škodu v oblasti práva veřejného, má povinnost nahradit ji podle zvláštního zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Příklad

Příslušník Policie České republiky strážmistr Kobra při zásahu proti příznivcům hnutí holých lebek rozbije svojí nedbalostí výkladní skříň květinářství. Poškozený obchodník pan Jouda může nárokovat náhradu škody přímo po státu, respektive po Policii ČR. Strážmistr Kobra jako ozbrojené rámež státu způsobilo totiž obecnou civilní škodu, stejně jako by ji způsobil některý z příznivců uvedeného hnutí vhozením dlažební kostky.

Jestliže se však bude pan Jouda domáhat náhrady škody u soudu a soud nebude schopen případ rozhodnout do několika let, může chtít náhradu škody za dlouhé řízení po státu dle

výše uvedeného zvláštního zákona. Každý má totiž právo, aby jeho věc byla projednána v přiměřené době. Takové právo vyplývá z práva veřejného. Pan Jouda obdrží tedy vedle odškodnění za dlouhé řízení i pozdní odškodnění za rozbitou výkladní skříň.

Složitá osobnost pana Alberta

Skutečnost, že osoby mohou nabývat práv a povinností, se nově nazývá právní osobnost. Právní osobnost fyzické osoby, tedy člověka, a právní osobnost právnické osoby se od sebe liší. Právnická osoba je sice nadána (právním) životem, nicméně skutečné srdce v ní netepe. Z toho plyne, že taková právnická osoba nemůže zemřít, změnit si pohlaví či porodit děti, a nesvědčí jí tedy ani právo odkázat majetek závětí, právo na změnu pohlaví či povinnost platit výživné. Ale je tomu i naopak. Fyzická osoba si nemůže nechat změnit sídlo, protože žádné sídlo nemá, jen si může změnit své bydliště či místo trvalého pobytu. Nikdo jiný než osoby nadané právní osobností nemohou vstupovat do právního života v pozici toho, kdo koná.

Příklad

Stará paní Röslerová žije již několik let se svým psem. Má pocit, že konec jejího života se blíží, a tak se rozhodne, že svému věrnému psu Albertovi daruje jeho boudu a stodolu, kde si Albert tak rád hraje. Aby mu ji ta hamižná vnoučata nemohla sebrat, až ona tady nebude. Podle NOZ už sice zvíře není věc, ale protože nemá právní osobnost, nemůže svému psovi paní Röslerová nic darovat.

Vzhledem k tomu, že nikdo jiný kromě osob fyzických a právnických nemůže nabývat práv a povinností, stanoví NOZ postup pro případ, jsou-li právo či povinnost zřízeny či uloženy (například zákonem či smlouvou) tomu, kdo osobou není. V takovém případě nabývá práv a povinností osoba dle povahy případu nejbližší.

Příklad

Malý Kubík jezdí vždy v létě na dětský tábor nedaleko Rokytnice v Orlických horách. Domů přijíždí zocelen pobytem v přírodě a s úsměvem od ucha k uchu. Proto se jeho rodiče rozhodnou táboru věnovat dar 7 000 Kč na pořízení velké trampolíny. Jenže tábor sám o sobě není nadán právní osobností. Právo přijmout dar se tedy přičte provozovateli tábora.

Člověk jako fyzická osoba získává právní osobnost od narození do smrti. Právě a jen po tuto dobu může nabývat práv a povinností. Právní osobnost zákon přiznává i počatému dítěti za předpokladu, že se narodí živé a jednání je mu ku prospěchu.

Pozor!

Člověk jako fyzická osoba získává právní osobnost od narození do smrti.

Příklad

Otec ještě nenarozeného dítěte nechá v pěstitelské pálenici vypálit slivovici a na rodinné oslavě veřejně oznámí, že slivovici dítěti daruje. Otec jako dárce a současně jako zákonný zástupce ještě nenarozeného dítěte s vlastní právní osobností – obdarovaného – tak uzavře darovací smlouvu. V takovém případě je povinen o věc pečovat jako řádný hospodář, a když je dítě plně svéprávné, je povinen mu tuto slivovici předat.

Právní osobnost člověka zaniká jeho smrtí. Po prohlídce těla mrtvého vystaví prohlížející lékař list o prohlídce mrtvého, v němž zapíše čas úmrtí. Jestliže nelze tělo mrtvého prohlédnout vlivem neštěstí a je vzhledem k okolnostem jisté, že zemřelý již nežije, může prohlásit soud sám člověka za mrtvého, jestliže se o nešťastné události dozví. V ostatních případech soud na návrh prohlásí člověka za mrtvého, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel. V rozhodnutí o prohlášení člověka za mrtvého soud určí den smrti. Tato skutečnost má obvykle významný vliv nejen v rámci dědického práva.

NOVĚ!

Prohlášení člověka za mrtvého však bude pravidelně předcházet prohlášení člověka za nezvěstného, které je možné na návrh osoby s právním zájmem. Institut prohlášení za nezvěstného reaguje na případy, kdy nepřítomnost osoby neznámého pobytu blokuje jednání někoho jiného (například při hospodaření s věcí ve spoluvlastnictví). Pak se na takovou osobu hledí, jako by nebyla.

Příklad

Mladý pan Rösler letěl na zahraniční dovolenou na Špicberky. Nad Barentsovým mořem se letadlo dostalo do turbulence a patrně spadlo do moře. Události věnují česká média značnou pozornost, a tak ho soud po projednání věci na základě zprávy vyšetřovací komise prohlásí za mrtvého ke dni, kdy letadlo zmizelo z radaru.

Radujte se ze své svéprávnosti, dokud můžete!

Kromě pojmu právní osobnost se v zákoně ještě můžeme setkat s pojmem svéprávnost, což označuje způsobilost k právním úkonům. Jedině svéprávný člověk může jednat sám v plném rozsahu. To tedy znamená, že pro sebe může vlastním jednáním nabývat práv a zavazovat se k povinnostem. Jako svéprávná osoba si mohu bez souhlasu někoho třetího koupit nové brýle nebo se zavázat k výkonu práce v pracovním poměru. Problém však nastává, pokud svéprávnosti pozbudeme nebo jí nikdy nenabudeme. V takovém případě si již naše nejdůležitější právní záležitosti bez opatrovníka neobstaráme. Pojdme se nyní podívat na příklad, kdy se osoba dovolává neplatnosti svého jednání zpětně, aniž by kdy byla soudem omezena její svéprávnost.

Pozor!

Jedině svéprávný člověk může jednat sám v plném rozsahu.

Příklad

Vdovec pan Dobeš po ztrátě milované manželky v důsledku hlubokého traumatu rozdá veškeré rodinné úspory sousedům. V takovou chvíli sice není soudem omezen ve svéprávnosti, ale duševní porucha, která činí člověka neschopným právně jednat, by v tomto případě způsobila stejné následky. Takové právní jednání je tedy neplatné, ovšem neplatnosti se musí pan Dobeš sám dovolat (dle ustanovení § 586 NOZ). A tak jestliže se mu po půl roce truchlení vše rozleží a bude prokazatelné, že jednal ve stavu duševní poruchy, může po sousedech žádat vrácení darů.

Je v obecném povědomí, že plnou svéprávnost člověk získává mj. zletilostí. Té nabýváme dovršením osmnáctého roku života. Avšak plně svéprávnými se můžeme stát i před nabytím zletilosti, a to uzavřením manželství a nově i tzv. emancipací, tedy přiznáním svéprávnosti. V obou případech je k tomu třeba soudní rozhodnutí a věk nezletilce – alespoň šestnáct let. Nezletilý může uzavřít manželství, jestliže jsou pro to důležité důvody. Takovým důvodem bývá nejčastěji těhotenství. V soudním řízení o povolení uzavřít manželství soud vyslechne oba možné budoucí snoubence a rozhodne, jestli je sňatku třeba.

Naproti tomu soud musí přiznat svéprávnost nezletilci, který je schopen žít se sám a obstarat si své záležitosti, pakliže s tím jeho zákonný zástupce souhlasí. Tento nový institut emancipace bude použitelný zejména v případech extrémního majetkového zázemí nezletilců. Praktický bude třeba v situaci, kdy rodina nezletilce o něj nejeví zájem a on je nucen si hledat prostředky obživy sám. Případná právní závislost na zákonném zástupci zde může být na škodu.

NOVĚ!

Pozor!

Zletilosti nabýváme dovršením osmnáctého roku života.

Příklad

Sedmnáctiletý Vojta, kterému soud přiznal svéprávnost, si v restauraci objedná krabičku cigaret a panáka vodky. Ovšem skutečnost, že je svéprávný, má vliv pouze na jeho soukromá práva a povinnosti. Zákaz prodeje alkoholu a tabáku osobám mladším osmnácti let je však povinností veřejnou, a hostinský tedy mladému muži nic z toho neprodá a nabídne mu sodovku s větrníkem.

Výše jsme popsali, že plnou svéprávnost člověk získává dovršením věku osmnáct let. Znamená to tedy, že děti a mladiství jsou svéprávní částečně? Nebo nejsou svéprávní vůbec? Odpověď není tak jednoznačná. Svéprávnosti člověk nabývá postupně současně s rozvojem rozumových schopností. Znamená to, že pětileté dítě si může jít koupit kopečkovou zmrzlinu, ale nemůže jít kupovat řetězovou pilu. Zatímco rozumově vyspělý sedmnáctiletý hoch si již takový pracovní nástroj může bez problémů zakoupit. Takové posuzování vyspělosti nezletilce však klade zvýšené nároky na třetí osoby – osoby vstupující s nezletilcem do právního vztahu. Proto NOZ dává možnost udělení odvolatelného souhlasu zákonného zástupce nezletilci ke konkretizovanému právnímu jednání, neboť je to právě zákonný zástupce nezletilce, kdo zná jeho rozumovou vyspělost nejlépe. Zákon nepředepisuje povinnou

písemnou formu takového souhlasu, ovšem z praktického hlediska dokázání udělení souhlasu třetí osobě se dá písemná forma vřele doporučit.

Příklad

Desetiletá Eliška přijde do obchodu koupit pro tatínka jako dárek k narozeninám nastřelovací pistoli na hřebíky. Prodavač ji odbude, protože se mu zdá, že takový nástroj nepatří holčičce do rukou. Tatínek tedy sepiše písemný souhlas s koupí pistole dle ustanovení § 32 NOZ. Nebude-li prodavač pochybovat o pravosti takové listiny, může s klidem předmětný nástroj děvčeti prodat, neboť případná odpovědnost za jednání děvčete by padla na bedra otce.

Samostatným problémem je oprávnění nezletilých uzavírat smlouvy, jejichž předmětem je výkon závislé práce, tj. pracovní smlouvu, dohodu o provedení práce a dohodu o pracovní činnosti. Takové smlouvy mohou uzavírat pouze osoby, kterým je alespoň patnáct let a mají ukončenu povinnou školní docházku. Toto pravidlo se nezměnilo. Školní docházka je povinná nejvýše do konce školního roku, v němž žák oslaví sedmnácté narozeniny. I tak však nezletilec nemůže vykonávat všechny druhy prací, nýbrž jen ty, které mu nebudou objektivně na škodu.

Příklad

Sedmnáctiletý emancipovaný Vojta se uchází o práci horníka v nedalekém dole. Na zdravotní prohlídce závodní lékař zjistí, že Vojta nemá ještě zcela vyvinuté kosti. Za těchto okolností by práce horníka nebyla přiměřená fyzickému rozvoji Vojty, a proto bude zaměstnán na pozici uklízeče.

Pro posouzení otázky, zda a jak omezit člověka v jeho svéprávnosti, je vždy rozhodující aktuální stav konkrétního jedince. K takovému rozhodnutí je oprávněn pouze soud, a to za předpokladu, že vyvine potřebnou snahu ke zjištění postoje postižené osoby. Pro nedobré zkušnosti s původní právní úpravou nepůjde již pro příště člověka jeho svéprávnosti zbavit zcela. Soud může toliko člověku omezit svéprávnost tím, že uvede rozsah jednání, ke kterým není způsobilý. Takové rozhodnutí lze vydat pouze na časově omezenou dobu a v co nejmeně omezujícím rozsahu vzhledem k duševnímu stavu člověka. Současně soud ustanoví takové osobě vhodného opatrovníka, který je povolán k tomu, aby zabezpečil právní záležitosti opatrovance – tedy osoby, jejíž svéprávnost byla omezena. Člověk s omezenou svéprávností může i přesto samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života, tj. nakupovat jídlo, jezdit veřejnou dopravou apod.

Příklad

Vojtův starý dědeček pan Dobeš počal trpět stařeckou demencí. Již si ani není schopen převzít od poštovní doručovatelky důchod. K tomu všemu je třeba obstarávat polnosti a lesy, které mu patří. Vojta se rozhodne dědečkovi pomoci a sám aktivně podá návrh na soud na omezení jeho svéprávnosti. Soud po projednání věci pana Dobeše široce omezí ve svéprávnosti a jmenuje jeho opatrovníkem Vojtu. Nyní již Vojta sám může přebírat dědečkův důchod a dávat do nájmu lesy a pole. Musí však vždy jednat v dědečkův prospěch, nebo ho soud i na základě anonymního podnětu může odvolat.

Osoba z práva stvořená – osoba právnická

S pojmem právnická osoba se běžně setkáváme a dokážeme si pod ním představit reálné příklady. V zařízení právnické osoby se rodíme, učíme se, do její provozovny pozveme při seznámení protějšek na večeři. Pro mnohé je právnická osoba chlebobárcem, a konečně, může to být právnická osoba, která zabezpečí náš pohřeb. Stejně, jako bychom našli mezi lidmi spoustu charakterových typů, je tomu tak i mezi osobami právnickými. Existuje jich několik desítek a liší se podle svého účelu a z toho vyplývajících práv a povinností. Taková akciová společnost je založena za účelem podnikání a jako taková nějaké další osobě či osobám patří. Zatímco spolek, což je nový název pro občanské sdružení, je zakládán za účelem realizace různorodých aktivit skupinou lidí a sám o sobě nepatří do majetku žádné další osoby. Podobností s osobou fyzickou je tu však víc. Každá právnická osoba se musí podle daných pravidel jmenovat, je jí přiděleno identifikační číslo a musí mít na nějaké adrese umístěno sídlo. Navíc tu musí existovat osoba či kolektiv osob, skrze které tato právnická osoba projevuje svoji vůli. Takovou osobu či kolektiv nazýváme statutárním orgánem, který jediný může za právnickou osobu činit všechny právní úkony. NOZ zavádí povinné veřejné rejstříky pro většinu typů právnických osob, ve kterých budou povinně zveřejněna jména a adresy (i sídla, neboť statutárním orgánem právnické osoby může být i právnická osoba) všech členů statutárního orgánu. V případě spolku se o jeho zápisu do veřejného rejstříku intenzivně uvažuje.

NOVĚ!

Pozor!

Jedině statutární orgán právnické osoby může jednat za právnickou osobu ve všech právních vztazích.

Příklad

Tři kamarádi si založí spolek s názvem Spolek mírného žertu v mezích zákona, z. s. Dovětek z. s. vyjadřuje povinný zákonný dovětek znamenající „zapsaný spolek“. Účelem spolku je tropení nezapných žertů na úkor jiných v mezích zákona. Jako statutární orgán – předseda spolku – byl zvolen pan Urbánek, učitel místní základní školy. Když se však dozvěděl, že jeho jméno bude ve spojitosti s recesistickým spolkem možná povinně zveřejněno, ihned na svoji novou funkci rezignoval.

Název a sídlo právnické osoby

Jestliže jsme v případě lidí zvyklí, že nám v jedné obci žije několik nositelů stejného jména, na toto podobenství v případě právnických osob můžeme zapomenout. Název každé právnické osoby musí být více či méně odlišitelný od názvu jiné právnické osoby. I zde platí známé pravidlo, že kdo dřív přijde, ten dřív mele. V tom smyslu, že chráněný je název již registrované právnické osoby před názvem osoby teprve vznikající. K názvu právnické osoby je nezbytné připojit i dovětek ohledně její právní formy. Jedná se o známé zkratky jako s. r. o.,

a. s., v. o. s. (veřejná obchodní společnost) či o. p. s. (obecně prospěšná společnost). Název právnické osoby a její dobrá pověst jsou chráněny obdobným způsobem jako jméno a důstojnost člověka.

Sídlo

Sídlem se rozumí adresa právnické osoby, na které se můžeme s jejími představiteli setkat. Sídlo může být zvoleno i v bytě, nehledě na to, že tam mají hlášeno trvalé bydliště i nějací lidé či tam je již situováno sídlo nějaké jiné právnické osoby. Jestliže je právnická osoba v sídle zapsaném ve veřejném rejstříku nedosažitelná (tedy se zde vůbec nevyskytuje), jdou právní následky na její úkor. Každý se totiž může odvolat na její zapsané a současně její skutečné sídlo. To bude mít vliv zejména na doručování pošty či na místo plnění vyplývající z uzavřených smluv.

Jednání za právnickou osobu

Statutární orgán jedná tak, že k názvu právnické osoby, za kterou jedná, připojí svůj vlastní podpis. Nepotřebuje k tomu žádné další zvláštní oprávnění, protože s jeho právem jednat za právnickou osobu se mohou třetí osoby seznámit z veřejného rejstříku, do kterého má bezplatný přístup každý.

Prodavačka může?

Jenže i když si kupujeme rohlík v pekařství, uzavírá s námi prodavačka kupní smlouvu, jejímž předmětem je onen rohlík. Mohla za pekárnu prodavačka smlouvu uzavírat, i když není statutárním orgánem pekařské společnosti, pro kterou rohlíky prodává? Ano, neboť právnickou osobu zastupují její zaměstnanci či členové v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci. Takže prodavačky mohou uzavírat kupní smlouvy, vedoucí provozu smlouvy o dílo, personální oddělení pracovní smlouvy a top manažeři třeba smlouvy o nájmu tryskového letadla. Vždy je přitom rozhodující, jak daný zaměstnanec či člen vystupuje vůči veřejnosti.

Pozor!

I zaměstnanci a členové právnické osoby ji mohou platně zavazovat. Vždy rozhoduje postavení jednající osoby tak, jak se jeví veřejnosti.

Příklad

Pan Macháček pracuje v obchodě s počítači jako uklízeč. Jednoho dne potká svoji známou, které předtím zapřel, že se žije úklidem. Představí se tedy jako vedoucí oddělení vývoje aplikací. V domněnī, že jeho jednání nebude právně závazné, uzavře za společnost se známou, obchodní zástupkyní jisté IT společnosti, licenční smlouvu na dodávku nového a velmi drahého programu pro vývoj aplikací. Jeho jednání je pro společnost právně závazné, ta nyní musí program odebrat a zaplatit. Ale ani pan Macháček nepřijde zkrátka, protože společnost po něm může vymáhat náhradu škody, neboť nebyl k danému jednání pokynem či svojí funkcí oprávněn.

Smrt právnické osoby

„Právo jsi a v právo se obrátíš,“ dalo by se konstatovat o smrti právnické osoby. I když právnické osobě nehrozí pomíjivost tělesná a některé již mají několikasetletou historii, je jasné, že dříve či později dojde k jejímu vnitřnímu vyčerpání. A pak bude dříve či později následovat její zrušení a zánik. Zrušení si lze představit jako ulehnutí na smrtelnou postel s tím, že veškeré aktivity již směřují směrem k zániku právnické osoby, tady její pravé právní smrti, kdy se případně vymaže z veřejného rejstříku. Taková již bývalá právnická osoba nemůže nadále vstupovat do právních vztahů, protože přestala existovat.

Příklad

*Do Spolku mírného žertu v mezích zákona, z. s., se infiltrují příslušníci extrémní pravice a vy-
štvou původní zakladatele. Nový předseda spolku začne v jeho rámci budovat polovojenské
ozbrojené jednotky s názvem Svoboda Státu. Z uvedeného je zřejmé, že činnost spolku ne-
směřuje k jeho původnímu účelu a navíc spolek vyvíjí nezákonnou činnost v takové míře, že
to závažným způsobem narušuje veřejný pořádek. Takový spolek může soud zrušit i z vlastní
iniciativy. Po provedení likvidace spolek zanikne.*

Je libo ochranu osobnosti?

Osobou se člověk rodí, osobností se stává. Nehledě na skutečnost, zda jsme významně společensky postavenou osobou či nikoliv, náležejí nám všem tzv. osobnostní práva. Pravda, i právnická osoba je osobou, osobnostní práva se na ni však nevztahují. To ale neznamená, že by byla vydána vlkům napospas. V jejím případě je chráněn zejména název právnické osoby a její dobré jméno. Z povahy věci však plyne, že v případě právnické osoby není třeba konstruovat tak komplexní ochranu, jakou jsou osobnostní práva člověka.

Co je chráněno?

Co si vlastně lze pod pojmem osobnost člověka představit a co je tedy vlastně chráněno? Jedná se zejména o život člověka, zdraví, jméno, vážnost, čest, soukromí a projevy osobní povahy. Řekne-li se v právu zejména, je výčet neúplný, jen příkladný. Nelze výčtem postihnout všechny kategorie osobnosti člověka tak, aby se na některou důležitou nezapomnělo. Je však zřejmé, že je chráněna jak tělesná, tak i psychická stránka člověka.

Pozor!

Ochrany požívají zejména život člověka, zdraví, jméno, vážnost, čest, soukromí a projevy osobní povahy.

Pro pochopení pojmu osobnost člověka je důležitá i další deklarace: každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Jde o významnou výkladovou pomůcku, neboť není horšího úkolu, než rozpoznat, zda lze, či nelze na posuzovaný případ použít charakteristik jako čest, vážnost či důstojnost. Co je pro někoho neškodným dobře míněným žertem, je pro jiného nepatřičnou zlovůlí. Jestliže z žertu vylijí na přítele kýbl vody, neboť mu oplácím jeho žert předchodí, jistě nezasahují do jeho osobnostních práv, protože jsme se

oba dobrovolně rozhodli, že provádění drobných žertovných zlomyslností bude mezi námi standardem. Tím tedy oba realizujeme své rozhodnutí žít podle svého a nikoho třetího takovými projevy nepohoršujeme. Jestliže však společensky znemožním starého pána, řekněme veterána z války, tím, že na něj byť omylem vyliji stejný kýbl vody, již by se mohlo jednat o zasažení jeho práv újmou na vážnosti. Jak vidno, bude třeba každý případ posuzovat individuálně.

Co žádat?

Nyní tedy víme, co je vlastně chráněno, avšak nevíme, co konkrétně může zasažená osoba žádat. Člověk, jehož osobnost byla zasažena, může v první řadě žádat o upuštění od podobného jednání. Jenže činy stejně jako čas nelze bohužel vzít zpět a prosté upuštění od protiprávního jednání nebude v mnoha případech spravedlivé. Vynadá-li nám nějaký barbar, jistě bychom nebyli spokojeni s tím, kdyby si odpustil následující vulgaritu proto, že ho takový verbální výron již přestal bavit. Z tohoto důvodu má zasažená osoba právo na odstranění škodlivého následku, který neoprávněný zásah do osobnostních práv způsobil. Ono odstranění škodlivého následku bude v různých případech nabývat různých podob. Jednou z těchto podob je třeba zadostiučinění, tzv. satisfakce, která může být vyjádřena i v penězích.

Příklad

Paní Vašíčková a pan Juránek jsou sousedé v bytovém domě. Pan Juránek svoji sousedku jedinkrát vzbudil hlasitou hudbou, kterou však po sousedčině zabouchání kostětem na stěnu vypnul. To jí však nestačilo a v rámci „spravedlivé odplaty“, tedy ještě v noci, nacápala blátivé šlápoty vedoucí k bytu pana Juránka a o události vylepila na všechny dveře v domě letáček ve znění: „Juránek nám sem zase naťapal tuny bláta, dejte mu to sežrat!“ Pan Juránek, který však právě odcházel na další tah městem, paní Vašíčkovou při lepení letáčků načapal a dovtípil se, co se stalo. Žádal tedy po právu o upuštění od vylepování zbytku letáčků a odstranění škodlivého následku sejmutím všech již vylepených nepravdivých osočení a setřením podlahy.

Jiná situace...

Jiná situace by nastala, kdyby se pan Juránek dovtípil hanebného činu paní Vašíčkové až v okamžiku, kdy by ho ráno budili boucháním na dveře obyvatelé daného domu. Řekněme, že důkazně by byla situace nesporná, neboť paní Vašíčková zapomněla na průmyslovou kameru instalovanou u vchodu a nechala se nasnímat. Sundání letáčků a vytření podlahy již nebude stačit, protože celý dům si o panu Juránkovi myslí, že je hulvát. Proto může paní Vašíčkovou žádat o odstranění škodlivého následku kupříkladu umístěním omluvné tabule u vchodových dveří.

Zcela jiná situace...

A zcela jiná situace nastane, když paní Vašíčková v místním rádiu osočí pana Juránka nepravdivě z hulvátství. Následná omluva uveřejněná v rádiu nemusí škodlivý následek zcela odstranit, protože zpráva se šíří rychlostí blesku u posluchačů rádia, ale někteří rozhlas neposlouchají a případnou omluvu nemohou slyšet. A hlavně každý si může říci, že na každém

šprochu pravdy trochu, a odsudek pana Juránka spoluobčany bude na světě. A právě v tomto momentě může poškozený žádat přiměřenou peněžní náhradu morální újmy. Vedle toho ještě může být paní Vašíčková uznána vinnou ze spáchání přestupku proti občanskému soužití. Jestliže by pan Juránek tuto informaci šířil po celém sídlišti, bude zcela nepostižitelný, neboť se nemůže jednat o protiprávní jednání, jestliže je předávána pravdivá informace.

Nomen omen a náležitá úcta

Jméno člověka tvoří osobní (křestní) jméno a příjmení, popřípadě jeho další jména a rodné příjmení. Pravidla stran pojmenování lidí upravuje zvláštní zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení. Tato pravidla jsou všeobecně známá a NOZ na nich nic nemění. Novátorským počinem však je výslovné stanovení práva na užívání jména v právních vztazích a zejména práva na ochranu svého jména a řádnou úctu k němu. Zde si povšimneme, že úcta ke jménu je něčím rozdílným než chování vážnosti k člověku, byť oba pojmy budou často splývat.

Příklad

Ministerstvo vnitra zveřejňuje statistiky četnosti jmen a příjmení občanů našeho státu. Mezi užívanými příjmeními existují i taková, která byste považovali za zjevné vulgarity. Jestliže bychom si v tomto příkladě nevybíravým způsobem utahovali z nějakého podobného jména, mohl by se jeho nositel úspěšně bránit, byť nám nemusí být osoba konkrétního nositele jména vůbec známa a naším cílem není snížit vážnost této osoby, ale jen vysvětlit příklad.

S právem užívat jméno v právních vztazích se pojí i povinnost nést následky užívání jiného jména než vlastního.

Příklad

Pan Ševela se vydává za známého šachového velmistra a uzavře s ředitelem místní základní školy dohodu, že sehraje za odměnu několik šachových partií s nejlepšími žáky školy. Vše praskne, už když ho první žák porazí ševcovským matem. Nejen, že je uzavřená dohoda neplatná, neboť pan Ševela uvedl pana ředitele úmyslně v omyl o rozhodující okolnosti své identity, ale bude povinen i nahradit škodu, která škole kupříkladu vznikla pronajmutím šachových hodin. Nad to se pochopitelně může přihlásit se svými nároky pravý šachový velmistr, kterému bude svědčit právo na ochranu jeho jména vůči panu Ševelovi.

Ochrany jména se může dovolávat ta osoba, vůči jejímuž jménu je veden protiprávní zásah. Jestliže se však neoprávněný zásah týká příjmení užívaného v konkrétní rodině, mohou se ochrany dovolávat i ostatní členové rodiny, aniž by přímo jejich jméno bylo napadeno.

Příklad

Tonda Hradský je dobrák od kosti, navíc je lidově řečeno „splachovací“. V den vyloupení místní pošty byl viděn v inkriminovaný čas v jejím těsném okolí a v malé obci se brzy začne nahlas mluvit o tom, že Hradský je lupič. Tonda si z takových řečí nic nedělá, i policie přeci uznala, že tuto poštu „udělat“ nemohl. „Splachovací“ ale není Tondův tatínek, místní zastupitel. Proto až příště opoziční zastupitel na jednání zastupitelstva obce vyřkne „Hradský je lupič“, bude moci otec po právu žádat o ochranu před takovým jednáním.

NOZ nově umožňuje jednání pod přezdívkou, jestliže je všem účastníkům daného vztahu známa identita takto jednající osoby. Jestliže vejde tato přezdívka ve všeobecnou známost, požívá následně stejné ochrany jako jméno.

NOVĚ!

Příklad

Mahony a Paffka jsou staří trampové a zálesáci. Mohou tedy společně pod těmito přezdívkami uzavírat různé smlouvy, které budou požívat právní ochrany. Paffka se však za čas stane světově známým kytaristou a Mahony začne užívat jeho přezdívkou při své hudební produkci. Z nyní již bývalých kamarádů bude mít navrch samozřejmě pravý Paffka, který se domůže zákazu užívání svého jména Mahonym – Lžipaffkou.

Čest, vážnost a důstojnost – pojmy nejen z doby romantismu

Právní nauka řadí pojmy čest, vážnost a důstojnost pod společný nadřazený pojem morální integrita. Integritou, česky celistvostí, je myšlen přirozený a bezvadný stav, kdy člověk může realizovat své společenské zájmy, aniž by u toho byl omezen jednáním druhého v rozporu s obecnými morálními zásadami. Zásah do morální integrity člověka může způsobit škodlivý důsledek vnímatelný jak pouze zasaženou osobou, tak i takovou osobou a současně různě širokou veřejností.

Příklad

Franta bezdůvodně ostře vynadá Jirkovi, který nadávky vnímá jako zásah do své důstojnosti. Jirka není shozen před nikým dalším, neboť se incident odehrál na toaletě místní hospody, nicméně pořídil zvukový záznam, aby mohl Frantův útok prokázat. I když byla tedy újma způsobena pouze na Jirkově egu, bude se moci dovolat právní ochrany. Nyní se musíte ptát, zda pořízením onoho zvukového záznamu nezasáhl Jirka do osobnostních práv Franty, neboť pořízování zvukových záznamů týkajících se projevů osobní povahy je dovoleno zejména se svolením dotčené osoby. Správná odpověď je nikoliv. Jirka mohl zvukový záznam pořídit, protože tím chránil svá vlastní práva. Ostatně nebýt záznamu, Jirka by nikdy nemohl prokázat závadné Frantovo konání a jeho právo by bylo nevymahatelné.